

Foto 1: De kamsalamander wil open vennetjes als voortplantingsbiotoop.

Foto: Shutterstock

Bevindingen gebiedscheck N2000-gebied Leemkuilen (NBr)

Kamsalamander verdwijnt door nalatig beheer

Het leefgebied van de kamsalamander in N2000-gebied de Leemkuilen (NBr) kampt met achterstallig onderhoud. Verschillende vennetjes hebben meer weg van bos, zo blijkt uit een veldcheck door de Staf-redactie. Ook invasieve exoten, zoals de watercrassula, tieren er welig. Aanleiding van het veldbezoek zijn de plannen van Provincie Noord-Brabant om een vernatte zone in te richten buiten het gebied, voor onder meer de kamsalamander.

Op 8 mei 2025 brengt Staf een bezoek aan de Leemkuilen. Aanleiding is het gebiedsproces dat hier loopt, waarbij landbouwgrond moet worden vernat en ingericht voor met name de kamsalamander. Het beestje zit in de Leemkuilen te geïsoleerd en moet vanuit dit gebied kunnen migreren naar natuurge-

bied verderop. Met name boomtelers en tuinders moeten ervoor kijken. Het beestje wordt vertroeteld in Noord-Brabant, of toch niet?

TERREINBEZOEK

De Leemkuilen, een gebied met diepe en ondiepe waterplassen, is ontstaan door het winnen van leem voor de fabricage van baksteen.

De baksteenfabriek werd in 1890 gesticht en in 1967 gekocht door Brabants Landschap. Tussen 1970 en 1997 is in het gebied ook veel zand gewonnen. Het gebied is samen met de Loonse en Drunense Duinen aangewezen als Natura 2000-gebied.

In het gebied is één beschermd habitatype aanwezig: zwakgebufferde vennen. Deze vennen zijn het

(potentiële) leefgebied van de habitatrichtlijnsoorten kamsalamander en drijvende waterweegbree, volgens de natuurdoelanalyse van de provincie. Deze drie natuurwaarden vragen strikte bescherming; de waterweegbree is niet aanwezig.

Tijdens het veldbezoek wordt een rondgang gemaakt langs de zwakgebufferde vennen, om te kijken hoe het leefgebied van de kamsalamander erbij ligt. De kamsalamander (foto 1) stelt hoge eisen aan zijn voortplantingsbiotoop: open, vrij grote, geïsoleerde, stilstaande, onbeschaduwde of licht beschaduwde, voedselrijke wateren.

ACHTERSTALLIG ONDERHOUD

In het veld blijkt sprake van groot achterstallig onderhoud. Waar op de kaart open vennetjes staan, zien we in het veld verbossing. De opkomende boompjes zijn al jaren niet verwijderd, waardoor de vennetjes dichtgroeien en volledig overschaduwde zijn geraakt (foto's 2 en 3). Dit is niet het biotoop waar de kamsalamander zich thuis voelt.

In de tijd zijn ook diverse poelen aangelegd voor de kamsalamander en diverse kikkersoorten. Eén van de poelen is overwoekerd door de invasieve exoot watercrassula (foto's 4 en 5). Deze heeft een dik tapijt gevormd op het water. Een klein stukje verderop liggen twee poelen direct naast elkaar; de ene poel is goed gevuld

met water, daarin zwemt een koppel-tje Canadese ganzen met jongen. De naastliggende poel is haar water bijna kwijt; deze lijkt lek.

PROVINCIE VERANTWOORDELIJK

De Leemkuilen wordt beheerd door Brabants Landschap. Provincie Noord-Brabant financiert het beheer en controleert of Brabants Landschap het beheer adequaat uitvoert. Staf deelt haar bevindingen met de provincie en vraagt om reactie. Van gescheiden verantwoordelijkheden tussen beheerder en controleur blijkt geen sprake. "De antwoorden zijn in overleg met Brabants Landschap opgesteld. Zij zouden het als eigenaar en beheerder van dit gebied overigens fijn vinden als je voor een volgend bezoek contact legt met hen voordat je het natuurgebied betreedt", reageert de provincie.

'HET GAAT BEST GOED'

Provincie Noord-Brabant laat weten bekend te zijn met de situatie in het veld. Maar ziet weinig problemen voor de kamsalamander. "In de Landschaps-ecologische Systeemanalyse (LESA) is geconstateerd dat vegetaties van zwak gebufferde vennen in oevers van ondiepe en diepe wateren aanwezig zijn, en er zijn kansen voor zwak gebufferde venvegetaties op de zandige oevers van diepe en ondiepe wateren. Er zijn diverse poelen waar onder andere

boomkikker en kamsalamander aanwezig zijn. RAVON heeft inventarisaties gedaan in de periode 2019-2024 en constateert dat de kwaliteit van de voortplantingswateren van de kamsalamander in de Leemkuilen over het algemeen goed is."

Het LESA-onderzoek waar Provincie Noord-Brabant naar verwijst, is onvindbaar. Al snel blijkt dat het nog niet was gepubliceerd. Op 13 mei 2025 brengt de provincie het alsnog naar buiten ondanks dat het al in 2022 was afgerond. Volgens de provincie was ziekte van de auteur de reden van de jarenlange vertraging.

LESA KRITISCH OP BEHEER

Het LESA-rapport, opgesteld door onderzoeksbureaus Eelerwoude en B-Ware, is kritisch op het natuurbeheer en spreekt over achteruitgang van de kamsalamander. "Het probleem van watercrassula wordt in het gebied vergroot door de vele ganzen. De ondiepe, droogvallende oeverdelen zijn niet alleen gunstige groeiplaatsen voor planten van zwak gebufferde wateren, maar ook zeer geschikt als rustplaats voor ganzen. De ganzenmest zorgt vervolgens voor zowel aanvoer als sterke uitbreiding van watercrassula. Dhr. Verhees (en anderen) vermoeden bovendien dat de ganzen ook verantwoordelijk zijn voor de achteruitgang van met name kamsalamander (Verhees, et al., 2020)."

Foto 4 en 5: De invasieve exoot watercrassula tiert welig in de Leemkuilen en maakt vennen minder geschikt voor de kamsalamander.

Foto 2 en 3: Veel vennetjes in de Leemkuilen veranderen langzaam in bos. Dit is niet het leefgebied dat de kamsalamander prefereert.

De opstellers van het LESA-rapport constateren dat twee ontwikkelingen hebben bijgedragen aan de achteruitgang van de natuurwaarden in de Leemkuilen: bosopslag en vernatting. “De bosopslag leidt tot teveel schaduw voor veel amfibieën, en heeft geleid tot aanvoer van organisch materiaal (blad) naar het water. Dit wordt vervolgens, in de nooit meer droogvallende delen (door de vernatting, red.) anaeroob afgebroken. Dit zorgt voor veranderingen in de water- en bodemkwaliteit.”

De LESA-opstellers benadrukken dat voor het behoud van de gewenste

natuurwaarden een lage vegetatie zonder bosopslag nodig is. Dat betekent verwijderen van houtopslag en het periodiek opschonen van dichtgegroeide wateren. Daarnaast zouden wateren droog moeten kunnen vallen. “Dat is het landschap waarin amfibieën zich het beste thuis voelen.”

GEBIEDSPROCES ‘OOSTFLANK’

Binnen het N2000-gebied is er werk aan de winkel. Veel (potentieel) leefgebied van de kamsalamander is in de tijd verloederd door bosopslag en te grote vernatting. Brabants Landschap en Provincie Noord-Bra-

bant willen echter niet binnen, maar buiten het natuurgebied aan de slag. “Wij zullen in het kader van de gebiedsgerichte aanpak landelijk gebied een plan opstellen om de inrichting en het beheer rondom de Leemkuilen te verbeteren. Dit in afstemming met planvorming ‘oostflank’ van de gemeenten Oisterwijk en Tilburg en vertegenwoordigers vanuit het gebied.” Planvorming ‘oostflank’ wil het omringende agrarisch gebied voorzien van groenblauwe dooradering met poelen, houtwallen, singels en laanbeplanting. Voor onder meer de kamsalamander. ■

Ecologische Autoriteit: ‘Gebrek aan kennis en geld vaak reden ontoereikend beheer’

Staf legt haar bevindingen tevens voor aan de Ecologische Autoriteit (EA). De EA neemt de term nalatig beheer niet graag in de mond. “We zien zelden dat er willens en wetens een suboptimaal beheer wordt gevoerd. Wat wij vooral (vaak) zeggen, zo ook in het advies voor Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen: er worden wel maatregelen uitgevoerd, maar het beheer kan op enkele punten aangescherpt of aangepast worden.”

Volgens de EA ligt gebrek aan kennis vaak ten grondslag aan een ontoereikende beheerstrategie. “Met aanvullende kennis kan wellicht een betere afweging worden gemaakt. Beheerders vertrouwen op hun (vaak jarenlange) kennis van het gebied en acteren daarnaar. Ze doen uiteraard hun uiterste best, maar hun inzicht is niet altijd toereikend. Daarnaast moeten beheerders ook prioriteiten stellen vanwege budgettaire beperkingen. Ook zien we vaak dat de grens van de hoeveelheid beheerinspanningen wordt bereikt. Nog meer beheren leidt ertoe dat het habitatype en/of de soort meer beschadigd worden, dan door (periodiek) nietsdoen. Bijvoorbeeld, het verwijderen van wilg in een ven is lastig, de bodem van veel vennen is kwetsbaar. Zwaar materieel kan niet gebruikt worden. De huidige overbelasting met stikstof wegnemen, is dan soms de enige mogelijkheid om de geconstateerde verlanding tegen te gaan.”